TIT. XXXVI.
FAMILIÆ ERCISCUNDÆ [1].

Si non omnia paterna hereditas divisa est. De sententia. De transactione.

1. Impp. SEVER. & ANTONIN. AA. Martiano.

SI non [2] omnem paternam hereditatem ex consensu divisisti, nec super ea re sententia dicta, vel transactio subsecuta est: judicio familiæ ercisc undæ experiri potes. PP. 8. Kalend. Octobr. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De dote.

2. Imp. ANTONINUS A. Vitiano.

UXor tua, si mortuo patre tuo, cui dotem numeraverat, cum heres ei extiteris, adhuc in matrimonio tuo fuerit: familiæ ercisc undæ actionem ad exequendam [3] dotem secundum juris [pridem] placitum, adversus coheredes tuos nactus es: eamque retines, etiamsi postea, dum tibi nupta est, decesserit. PP. 2. Id. Februar. *

De rebus a coherede sublatis.

3. Idem A. Rufo.

ADversus coheredes tuos dividendæ [4] hereditatis judicio secundum juris formam experire: Judex datus, si quid a coherede etiam tuæ portionis ex hereditate sublatum [5] fuerit probatum, factis adjudicationibus secundum juris formam eum tibi condemnabit. Expilatæ enim hereditatis crimen frustra coheredi intenditur, cum [6] judicio familiæ ercisc undæ indemnitati ejus prospiciatur.

De castrensi peculio.

4. Imp. ALEXANDER A. Antonio.

SI [7] filiusfamilias fuisti; & res mobiles vel se [8] moventes, quæ castrensis [9] peculii esse possunt, donatæ tibi a patre sunt, eas quoque in cætero peculio castrensi non communes cum fratribus tuis habes. † Prædia [10] autem licet eunti [11] tibi in castra filio pater donaverit, peculii [tamen] castrensis non sunt. † Diverso [12] jure ea prædia habentur, quæ ex occasione militiæ filiisfamilias obvenerunt: hæc enim castrensi peculio cedunt.

De mutatione ultimæ voluntatis.

5. Idem A. Statiliæ.

IN [13] ipsius mariti tui fuit potestate mutare quod in servos suos iratus [14] testamento caverat, *Ut unus quidem in perpetuis vinculis* [15] *moreretur, alter* vero *exportandus venundaretur*. Proinde si offensam ipsam clementia flexit; (quod licet scriptura [16] non probetur, aliis tamen rationibus doceri nihil impedit, præsertim [17] cum posteriora eorum talia merita deprehendantur, ut ira domini potuerit mitigari,) noviss imam ejus voluntatem arbiter familiæ ercisc undæ sequetur.

De nominibus.

6. Imp. GORDIANUS A. Pomponio militi.

EA [18], quæ in nominibus sunt, non [19] recipiunt divisionem: cum ipso [20] jure in portiones hereditarias ex Lege duodecim tabularum divisa sint.

De fideicommissis.

7. Idem A. Æliano.

QUa fideicommissorum [21] petitio inter coheredes consistat: Prætor vel Præses provinciæ ejus rei disceptator constitutus, vel Judex familiæ ercisc undæ judicio aditus, ut voluntas testatricis servetur, suas partes accommodare debet.

De bonis paternis vel maternis.

8. Idem A. Telesphoro.

BOna, quæcunque [22] tibi sunt communia cum fratre tuo ex hereditaria successione patris vel matris, cum eodem familiæ ercisc undæ judicio experiens, ut dividantur, impetrabis.

De bona fide. De fructibus.

9. Idem A. Verino.

NOn est ambiguum, cum familiæ ercisc undæ titulus inter bonæ [23] fidei judicia numeretur, portionem hereditatis, si qua ad te pertinet, incremento fructuum [24] augeri.

De divisione a testatore facta.

10. Idem A. Telesphoro.

QUotiens inter omnes heredes testator successionem [suam] divisit [25]: ac *singulos certis possessionibus cum mancipiis, quæ in eidem sunt constituta*, jubet *esse contentos*, voluntati [26] ejus (salva legis Falcidiæ auctoritate) obtemperandum esse, manifestum est. Nec mutat, quod in sequentibus verbis mancipia sua universa, nulla facta eorum discretione, commendanda putaverit heredibus, cum utique his ea videatur insinuasse, quibus etiam testamento relinquenda esse decrevit.

De bonis parentum intestatorum.

11. Impp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Antonio.

INter filios & filias bona intestatorum parentum pro virilibus portionibus æquo jure [27] dividi oportere, explorati juris est.

De divisione sine scriptura.

12. Impp. GALLIENUS & VALERIANUS AA. Rufo.

NOn ideo divisio inter te, & fratrem tuum (ut proponis) facta, irrita habenda est, quod eam scriptura [28] secuta non est: cum fides rei gestæ ratam divisionem satis affirmet.

De peculio.

13. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Saturnino.

CErtum est [29], liberorum peculia [30] post mortem patris in hereditatem dividendam ad communionem esse revocanda. Frater autem & coheres tuus, ob contractus, quibus vivente patre etiam ignorante ipso obligatus fuit, convenire te & alterum fratrem tuum coheredem vestrum ultra [31] non potest [32], quam [33] ut de peculio suo recipiat tantam quantitatem, in quantam condemnatus est his, cum quibus ipse contraxit.

De evictione.

14. Iidem AA. Hermiano.

SI [34] familiæ ercisc undæ judicio, quo bona paterna inter te ac fratrem tuum æquo [35] jure divisa sunt, nihil super evictione rerum singulis adjudicatarum specialiter inter vos convenit, id est, *ut unusquisque eventum rei suscipiat*: recte possessionis evictæ detrimentum fratrem [36] & coheredem tuum pro parte agnoscere, Præses provinciæ per actionem præscriptis verbis [37] compellet. Dat. 8. Kal. Sept. AA. CONSS. 293.

De conventione, quam possessio secuta est, & de pacto nudo.

15. Iidem AA. Theophilo.

SI divisionem conventione [38] factam etiam possessio [39] consensu secuta, pro solido dominium rerum, quas pertinere ad partem tuum placuit, [ei firmavit:] earum vindicationem habere potes, si patri tuo successisti. Si vero placitum divisionis usque [40] ad [41] pactum stetit: arbiter [42] familiæ ercisc undæ judicio vobis datus, communionem inter vos finiri providebit.

De voluntate patris defuncti servanda.

16. Iidem AA. Heraclio.

FIlii patris testamentum [43] rescindendi, si hoc inofficiosum probare non possunt, nullam habent facultatem. Sed & si tam circa testamentum, quam etiam codicillos judicium ejus deficiat [44], verum quibuscunque [45] verbis voluntas ejus declarata fit: licet ab intestato [46] ei fuerit successum, ex SC. retentionis [47] modo servato, familiæ ercisc undæ judicio aditum [48] judicem sequi voluntatem [49] [patris] oportere, juris auctoritate significatur.

De absente.

17. Iidem AA. & CC. Commodiano.

COheredibus divisionem inter se facientibus [50], juri absentis [51], & ignorantis minime derogari, ac pro indiviso portionem eam, quæ initio ipsius fuit, in omnibus rebus eum retinere, certissimum est. Unde portionem tuam cum reditibus [52] arbitrio familiæ ercisc undæ

1 §. 20. *Inst. de act.* §. 4. *Inst. de offic. jud. L.* 10. *D.* 2. 1. Paul. *sent.* 18. 2. *C. Theod.* 24. *de famil. ercisc.* adde Oldendorp. *class.* 5. *act.* 8. Datur hæc actio coheredi volenti a communione discedere. *l.* 2. *D. h. t.*

2 Id est, repetendam. *l.* 1. §. 10. *inf. de rei uxor. vid. l.* 20. §. 2. *D. h. t.*

3 *L.* 45. *l.* 51. *D. h. t. l.* 65. §. 16. *D. pro socio. l.* 85. *D. ad leg. Falcidiam.*

4 Huc enim spectat hæc actio. *l.* 2. *D. h. t.* §. *l.* 19. *inf. h. t.* §. 4. *inf. de offic. jud.*

5 Vid. *l. ult. inf. de termin. exist. hared.*

6 Donata a patre filiofamilias militatum abeunti mobilia castrensis peculii sunt, neque fratribus conferuntur. *Synopsis Basil.* 31. *tit.* 20. *c.* 57. Quid si immobilia sint? dic ut *inf. h. t.*

7 Vid. *l.* 9. *D. de testam. milit.*

8 *L. ult. inf. de termin. exist. hared.*

9 *L.* 1. *in fin. inf. v. l.* 3. & *l.* 4. *D. de castrens. pecul.*

10 Immobilia quæ. *l.* 1. *in fin. inf. v. l.* 3. & *l.* 4. *D. de castrens. pecul.*

11 Donata a patre filiofamilias militatum abeunti, castrensia non sunt.

12 Castrensi peculium est, quod [tamen] castrensis non sunt. † Diverso jure ea prædia habentur, quæ ex occasione militiæ filiisfamilias obvenerunt: hæc enim castrensi peculio cedunt. Paul. 3. *sentent.* 4. §. 3.

13 Immobilia aliunde quam a patre quæsita filiofamilias peculium castrense sunt.

14 Testator potest filio testamento purgare officium servorum. vid. *l.* 2. *D. de SC. Silaniano.*

15 Huc colligunt, dicto morientis credi oportere: & merito, agitur enim de liberandis servis. Aliud futurum, si de iis onerandis ageretur. vid. *l.* 3. §. 1. *D. de SC. Silanian.* Quid? confessio facta in testamento de debito solvendo, potestne tanquam per errorem facta, vel ad instar legati, per testatorem revocari? Potest, nisi talis confessio fuerit jurata, vel fuerit facta notario stipulante, vel præsenti, & acceptanti. vid. Johannem Ancharanum *l. quæsit.* 58. *num.* 2. Idem refert, librum seu codicem defuncti etiam privati fidem facere pro scribente, juramento tamen interposito in iis, quæ sunt verisimilia. *quæst.* 35. maxime si defunctus honestus utsique laudatæ ac famæ fuerit: tunc enim præsumptionem veritatis habere, adhuc aliis adminiculis. adde Gail. 2. *observ.* 40. *num.* 4. *seq.* liber mortui hominis quando probet. adde *l.* 6. *infr. de testament. Nov.* 48.

16 Malefician scriptura non probatur: Fallit in fallo & mandato delinquendi. — 17 Alias olim amicus, hodie inimicus præsumitur. vid. Alcian. 2. *præsumpt.* 11.

18 Τὰ κληρονομικὰ χρέα &c. hereditaria nomina in judicium communi dividendo non deducuntur: nam ipso jure *l.* 12. *tabul.* in portiones hereditarias dividuntur. *Syn. Basil. h. t. c.* 58. adde *l.* 25. §. 9. §. 13. *D. h. t. l.* 1. *inf. de except. l. ult. inf. de haredi. vel act.* dixi ad *l.* 12. *tabul. hac tit.*

19 Nomina individua.

20 Nomina ipso jure inter heredes dividia. *l.* 51. *in fin. D. h. t. l.* 11. *l. ult. D. de distr. pign.*

21 Judex dividendæ hereditatis de præcepto corporis. adde *l.* 89. §. 4. *D. de leg.* 2.

22 Vid. *l.* 1. *supr. h. t.*

23 §. 28. *Inst. de act.*

24 Fructus augent hereditatem. *l.* 17. *infr. h. t. l.* 56. *D. h. t.* 2. 3. *de pet. hared.* hinc colligant: heredem scriptum teneri restituere liberis defuncti legitimam, cujusque fructus a tempore mortis restituere.

25 Id enim potest. *l.* 8. *supr. de inoffic. testament.*

26 Vid. *l.* 16. *in fin. inf. h. t.*

27 Jure Romano liberi ab intestato parentibus succedunt æqualibus portionibus. *l.* 2. *infr. l.* 32. *D. h. t. l.* 3. *infr. comm. utriusque jud. l. ult.* §. *Sin autem.* 1. *infr. ad SC. Tertull. Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.* 35. *Eclog.* 20. *ex tit.* 3. *c.* 72. *l.* 3. *infr. comm. de success.* feudalis consuetudo aliud admittit.

28 Divisio hereditatis non requiritur scripturam. *Basil ad l.* 17. *supr. de pact.*

29 Familiæ ercisc undæ judicio peculia paganica liberorum cum bonis paternis communicantur seu conferuntur (Gracis κατασφέρεται.) Quid si cum bonis paternis venit ignorante quid debuit, & conventus eo nomine famatus fuerit? Tantum ex peculio a filiis coheredibus accipere debet, in quantum condemnatus est dare iis, cum quibus contraxit. *Syn. Basil.* 35. *tit.* 20. *c.* 65.

30 Professio militum peculium castrense. 31 Mili fuerit in rem patris verfum, aut ejus jussu contractum: tunc enim folidum ex patris fubftantia præstandum. *l.* 20. §. 1. *D. h. t.*

32 Potest tamen peculio tenus. *l.* 18. §. 1. *D. h. t.*

33 Frater a fratribus coheredibus fuis tantum judicio familiæ ercisc undæ recuperat, quantum ab his creditor actione de peculio consequi potuisset. *l.* 38. *D. de tem. dict. indeb.*

34 Judicio familiæ ercisc undæ omissa evictionis stipulatio præstatur non coheredem pationes creditoribus non nocent. *l.* 25. *supr. de pactis. l.* 40. §. 2. *ff. de pact.*

35 *L.* 11. *supr. h. t.*

36 Coheres tuus tantum ex evictione partis hereditariæ. *l.* 25. §. 21. *D. h. t. l.* 35. *Eclog.* 20. *ex tit.* 3. *c.* 66. nisi specialiter in divisione convenerit, ut unusquisque eventum rei in se receperet.

37 Cur præscriptis verbis? quia divisio est permutationis species. *l.* 20. §. 1. *D. h. t.*

38 *L.* 20. §. *supr. h. t.* quod idem sit quod additum, ut & alios manifestius habere, atque ita emendari vult Brissonius. *de Verb. Signific. in verb. Addici.* Confer text. & not. in *l.* 80. *D. de judic.* S. I.

39 Divisionem bonorum a pare qualitercunque, & minus solemniter facta inter liberos arbiter familiæ ercisc undæ judicio datus, *l.* 16. *supr. h. t. l. ult. infr. h. t.* & 21. §. 1. *infr. de testament. l.* 8. *supr. de inoffic. testam.* §. 4. *l.* 43. *D. h. t. l.* 8. *in princ. D. comm. divid.* id enim licet.

40 Nuda pactio divisionis rerum divisarum non transfert dominium.

41 Usque ad præfinitum tempus divisionis dicitur, cum nulla traditio secuta est divisionem. *Synopsis Basil.* 42 Familiæ dividendæ cuilis arbiter dari solitus.

43 Testamentum patris removet, Retinere, Compellare, Deducere, Reddere. Fundum restituere tenetur, sed ex eo quærtam deducit. *ibi. Retinere:* si tantum fecit, aut codicillos.

44 Id est, si minus solemniter testatus fuerit, aut codicillos.

45 De solemnibus testamenti inter libros, *l. ult. infr. h. t.*

46 Ne hinc colligas, ex minus solemni testamento patri facere potenda eth ex *l.* 21. *infr. h. t.* adde *l.* 32. *D. eodem.*

47 *l.* 21. *infr. h. t.*

48 Ita etiam habet *l. supr. h. t.* quod idem sit quod addidum, ut & alios manifestius habere, atque ita emendari vult Brissonius. *de Verb. Signific. in verb. Addici.* Confer text. & not. in *l.* 80. *D. de judic.* S. I.

49 Divisionem bonorum a pare qualitercunque, & minus solemniter facta inter liberos arbiter familiæ ercisc undæ judicio datus, *l.* 16. *supr. h. t. l. ult. infr. h. t.* & 21. §. 1. *infr. de testament. l.* 8. *supr. de inoffic. testam.* §. 4. *l.* 43. *D. h. t. l.* 8. *in princ. D. comm. divid.* id enim licet.

50 Coheredibus divisionem inter se facientibus, juri absentis, & ignorantis minime derogari, ac pro indiviso portionem eam, quæ initio ipsius fuit, in omnibus rebus eum retinere, certissimum est. Unde portionem tuam cum reditibus arbitrio familiæ ercisc undæ

51 Præsentia

52 *l.* 3.

percipere potes, ex facta inter coheredes divisione nullum præjudicium timens. Dat. 7. Kal. Decemb. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De his, quæ pater antius filiæ nomine comparavit.

1. *De sumptibus.*

18. Iidem AA. & CC. Dominæ.

FIliæ [1] cujus nomine pater res comparavit, si non postea contrarium ejus judicium probetur, per arbitrium dividundæ hereditatis præcipuas [2] adjudicari sæpe rescriptum est. His itaque, si patri successisti, quem nomine tuo quædam comparasse dicis, adversus fororem tuam apud Præsidem provinciæ, si res integra [3] est, uti potes.

§. 1. In communi autem hereditate quin sumptus [4] ab uno facti bona fide, familiæ ercisc undæ judicio, vel negotiorum [5] gestorum actione servari possint, non est ambiguum.

De rebus absumptis vel deterioratis.

19. Idem AA. & CC. Lysicrati.

INcerti juris non est, in familiæ ercisc undæ judicio earum rerum quas ex coheredibus quidam de communibus absumpserunt, vel deteriores [6] fecerunt, rationem [esse] habendam, ejusque rei cæteris præstandam indemnitatem. Dat. 18. Kal. Jan. AA. CONSS. 293.

De re distracta.

20. Iidem AA. & CC. Pactuelæ.

IN familiæ ercisc undæ judicio ab uno pro folido rei veluti communis [7] venundatæ pretium non venit: sed mandati, si præcessit, coheres venditoris agere potest: vel negotiorum gestorum, si ratam fecerit venditionem. Nam si velut propriam [8] unus distraxerit, ac pretium possideat, hereditas ab eo petenda est. * 3. * Febr. CC. CONSS. 294.

De voluntate patris defuncti servanda.

21. Iidem AA. & CC. Fortunato.

SI [9], cogitatione futuræ successionis, officium arbitri dividendæ hereditatis præveniendo [10], pater communis judicio suo, qualicunque indicio [11] suam declaraverit voluntatem: inter eos, qui ei successerunt, exemplo Falcidiæ [12] retentionis [13] habita ratione, familiæ dividendæ causa datus arbiter: pro virili [14] præterea portione corum, quæ nulli generaliter [15], vel specialiter [16] adsignavit, facta divisione, inadjudicando patris sequetur voluntatem.

De errore coheredum.

22. Iidem AA. & CC. Dionysio.

SErvum communem non consentientibus coheredibus, sed per errorem [17] ad eum, qui possidet, pertinere credentibus [18], tenens, cum omnis verus titulus [19] deficiat, suum non facit: sed in eo portiones hereditarias adsignatas penes singulos successores remanere manifestum est. PP. 5. Nonas Jan.

De pacto divisionis & stipulatione.

23. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

LIcet pacto [20] divisionis adversus singulos actio pro hereditariis portionibus creditori parata mutari non possit: tamen ad exhibendam fidem his quæ convenerant, stipulationis & juris adhibito remedio, qui placitum excedit, urgeri potest: cum & hoc omisso, si non conveniss e probaretur, præscriptis [21] verbis convenire potuisset.

De hereditate restituenda, & de his, quæ imputantur in quartam.

24. Iidem AA. & CC. Socrati.

FIlium [22] quem [23] habentem fundum portionem hereditatis [24] fratribus, & quibusdam aliis [25] sub conditione verbis precariis restituere fanxit testator; post ejus [conditionis] eventum [26], hereditaria parte prædii in quartæ [27] ratione retenta, compensato [28] præterea quod a coheredibus vice mutua percepit, [&] si quid deest, in supplementum deducto; quod a ceteris in eo fundo solvitur, supra [29] quartam habens, reddere compellitur [30]. Dat. 5. Non. Jan. CC. CONSS. 294.

De collatione.

25. Iidem AA. & CC. Diocli.

EX causa donationis, vel aliunde tibi [31] quæsita, si avi successionem respueris, conferre fratribus compelli non potes. Dat. Id. April. TUSCO & ANULINO CONSS. * 295.

De voluntate defuncti, quamvis non solenni, servanda inter liberos, non quoad extraneos.

26. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. P.

INter omnes duntaxat heredes suos [32], qui ex quolibet venientes gradu, tamen pares videntur esse, vel emancipatos, quos Prætor ad successionem vocat: sive [33] ceptum neque [34] impletum testamentum, vel codicillus, seu epistola parentis esse memoretur, sive quocunque alio [35] modo scripturæ quibuscunque verbis, vel indiciis [36] inveniantur relictæ: judicio familiæ ercisc undæ (licet ab intestato ad successionem liberi vocentur) servato SC. auxilio, defuncti dispositio custodiatur, etiam si solennitate [37] legum hujusmodi dispositio fuerit destituta. Si vero in hujusmodi voluntate designatis liberis alia fit mixta persona [38]: certum est, eam voluntatem quantum ad illam duntaxat personam permixtam, pro nulla haberi. Dat. *Romæ*, Kal. * CRISPO II. & CONSTANTINO Cæs. II. CONSS. 321.

In AUTHENT. de trient. & semiss. §. & quod sæpe, col. 3. tit. 5. Novell. 18. cap. 7.

Si modo subjiciatur huic scripturæ, vel ipsius parentis, vel omnium, inter quos sit partitio, liberorum subscriptio.

TIT. XXXVII.
COMMUNI [39] DIVIDUNDO.

De eo, qui partem suam distraxit.

1. Imp. ANTONINUS A. Lucano.

FRater tuus si solam [40] portionem prædii ad se pertinentem distraxit, venditionem revocari non [41] oportet: sed adversus eum, cum quo tibi ideni prædium commune esse cœpit [42], communi dividundo judicio consiste: & [43] ea actione aut [44] universum prædium, si licitatione [45] viceris, exsoluta socio parte pretii obtinebis: aut pretii portionem, si meliorem alius conditionem obtulerit, consequeris: Quod si divisio prædii sine cujusquam injuria commode fieri potuerit, portionem suis finibus tibi adjudicatam possidebis. Hoc videlicet custodiendo, ut post [46] litis contestationem nemo [47] nec partem suam, cæteris ejusdem rei dominis non consentientibus, alienare [48] possit. PP. Kal. Mart. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De eo, qui rem communem pignoraverit.

2. Imp. ALEXANDER A. Avito militi.

SI probatum fuerit Præsidi provinciæ, fratrem tuum vineas communes pignori dedisse, cum partem tuam, quam in vineis habes, creditori obligare [49] non potuerit: Præses provinciæ restitui tibi eam jubebit cum fructibus, quos creditor de parte tua perceperit. Idem Præses provinciæ de divisione vinearum inter te [50] & creditorem fratris tui cognoscet, & jubebit eum [51] accepta pecunia, quanti [52] fratuerit partem fratris tui valere, eam partem, quam de fratre tuo accepit, tibi restituere: aut æstimata tua parte, ad creditorem fratris

1 In non emancipata tantum hoc locum habere putat Cuiac. 13. *obs.* 33.

2 Quasi diceret, quod filio emancipato a patre donatum fuerit, statim valet, nec indiget confirmatione. *l.* 2. *supr. de inoffic. donat.* nec tenetur conferre reliquis fratribus: si tamen abstinuerit hereditate. *l. penult. infr. h. t.* At quod nomine non emancipati pater comparavit, eique tradidit, nec moriens revocavit, mortuo patre donatarii erit, si modo heres extiterit, aut *bis*, & ita intelligo *l.* 13. *infr. de collat.* quæ ita accepta cum hac non pugnabit. Aliam solutionem vid. in *l.* 13. *infr. de collat.*

3 I. e. si nondum res fuit divisa, nec transactum. *l.* 1. *supr. h. t.* Possimus etiam intelligere, si nondum res donatario traditæ.

4 *L.* 18. §. 3. *l.* 25. §. 19. *l.* 59. *l.* 44. §. 7. 8. *ff. h. t.* §. 3. *supr. de negot. gest. l.* 31. *ff. de procur.*

5 *L.* 3. *supr. h. t.* §. 4. *Inst. de offic. jud.*

6 Re hereditaria, velut communi, vendita, pretii partem coheres petit actione mandati (si mandavit) vel negotiorum gestorum, si venditionem ratam habuit. *l.* 31. *ff. de procur.*

7 Coheres, nomine proprio rem hereditariam distrahens, coheredi tenetur quidem divisum fundum eas divisit pater, liberis distribuet: indivisum vero pro legitimarum partium ratione. *Synops. Basil.* 35. *tit.* 20. *cap.* 72.

8 Vid. *l.* 8. *supr. de inoffic. testam.*

9 Id est, quibuscunque verbis. *l.* 16. *supr. h. t.* quibuscunque indicis. *l. ult. infr. h. t.* apud Haloandrum legitur male, *judicio.* Idem error accidit aliis legibus, puta *l.* 7. *infr. de reput. l.* 2. *infr. ut in possess. l.* 16. *ff. de collation.* adde *l.* 77. *in fin. ff. de cond. & demonstr.* vid. Cuiac. *ad Novell.* 22.

10 *L.* 16. *in fin. supr. h. t.*

11 *L.* 11. *supr. h. t.*

12 *L.* 10. *supr. h. t.* *l.* 32. *ff. h. t.*

13 Ne hinc colligunt, Patrem posse rem unam eligere, de qua vel in qua testetur: nec eam liberos eligere posse legitimæ loco, si modo in aliis rebus legitimam suam fervare potuerint. vid. Roland. a Valle 1. *cons.* 12. *num.* 1. Aliud puto futurum, si pater eum fundum eamve domum elegerit, quam statutum primogenito debitur vel addicit. *l.* 55. *ff. de leg.* 1. *l.* 18. *supr. de testamentis.* 18 *l. ult. ff. pro dote.*

19 Socius eius rem communem possidendo eam suam non facit. *l.* 3. *in fin. l.* 3. *in quib. caus. cess.* 20 Coheredum pactiones creditoribus non nocent. *l.* 25. *supr. de pactis. l.* 40. §. 2. *ff. de pact.*

21 Quibus hanc legem ex Ferrario interpretatur *ad l.* 78. *in fin. ff. de hered. instit.*

22 Chiacius hanc legem ex Ferrario interpretatur *ad l.* 78. *in fin. ff. de hered. instit.*

23 *Filium quem*: pro, filium quem.

24 Quam ut heres consequimus ex *l.* 17. *infr. fideic.*

25 Extraneis fidei.

26 Eventu conditio vires capit.

27 Lex eft obfcura, quam paucis fic explico: Ad filium (meratum portionis restitutione, certa conditione exsitente, eaque lege, ut aliquid vicissim ab is, quibus hereditatem restituit, accipiat) quatuor retinuae termini, Retinere, Compellare, Deducere, Reddere. Fundum restituere tenetur, sed ex eo quartam deducit. *ibi. Retinere:* si tantum fecit, aut codicillos.

28 Hinc colligunt (unde verbo, *deducitur. infr. h. t.*) aliud esse compensationem, aliud deductionem. Compensationem ipso jure fieri: deductionem vero exceptione tantum opposita. *l.* 15. *ff. ratem rem hab.* vid. Cuiac. S. *observ.* 3. *in fin.* 15. *observ.* 12.

29 Hoc innuitur, Quod a coherede legati titulo accipimus, in quartam Trebellianicam id imputamus, *ut hic*, & *l. h. t. ibi compensatur.* Imo non imputamus: quia extra quartam

tui data pecunia, quanti eam æstimaverit, transferre. PP. 2. Id. Septemb. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De his, quæ communia manent, vel alienata sunt. 6. *De rebus quæ commode dividi non possunt.*

3. Idem A. Verecundiano.

AD officium arbitri, qui inter te & fratrem tuum [pro] dividendis bonis datus fuerit, ea sola pertinent, quæ manent [1] communia tibi & illi. Nam ea, quorum partem is vendidit, cum [2] emptoribus tibi communia sunt, & adversus singulos [3] arbitrum petere debes, si ab illorum quoque societate discedi placeat. † Cum [4] autem regionibus [5] dividi [commode] aliquis ager inter socios non potest, vel ex pluribus singuli: æstimatione [6] justa facta, unicuique sociorum adjudicantur, compensatione pretii invicem facta, eoque cui res majoris pretii obvenit cæteris condemnato: ad licitationem nonnunquam etiam [7] extraneo [8] emptore admisso, maxime si se non sufficere ad justa pretia alter ex sociis sua pecunia vincere vilius [9] licitantem profiteatur. PP. 5. Non. Maji, JULIANO & CRISPINO CONSS. 225.

De divisione facta inter fratres.

4. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Herodæ.

SI major quinque & viginti annis foror tua tecum res communes divisit: quamvis non [10] instrumentis [11], sed aliis probationibus earum direptam [12] communionem esse probetur, stari tamen finitis convenit. Quod si minor fuit, nec [13] tempus in integrum restitutioni præfinitum adhuc excessit, an in integrum propter divisionem [14] restitui debeat, causa cognita [15] Præses [16] provinciæ æstimabit. † Idem eorum etiam, quæ vobis permanent [17] communia, fieri divisionem providebit: tam sumptuum [18], (si quis de vobis in res communes fecit) quam fructuum. Item doli [19], & culpæ (cum in communi dividundo judicio hæc omnia venire non ambigatur) rationem, ut in omnibus æquabilitas [20] servetur, habiturus. Dat. 8. Febr. CC. CONSS. 294.

De nolente in communione manere.

5. Iidem AA. & CC. Secundino Militi.

IN communione vel societate nemo compellitur invitus [21] detineri [22]: quapropter aditus præses provinciæ, ea quæ communia tibi cum sorore perspexerit, dividi providebit. Dat. 8. Kal. Septemb. CC. CONSS. 294.

TIT. XXXVIII.

COMMUNIA UTRIUSQUE JUDICII TAM FAMILIÆ ERCISCUNDÆ, QUAM COMMUNI DIVIDUNDO.

Collatio divisionis & emptionis.

1. Imp. ANTONINUS A. Marco.

DIvisionem prædiorum, vicem [23] emptionis obtinere placuit. PP. 6. Kal. Decemb. GENTIANO & BASSO CONSS. 212.

Si litigantes divisionem a non competenti judice factam probaverint.

2. Imp. ALEXANDER A. Euphratæ.

ETiamsi is divisioni arbitrum dedit, cui dandi jus non fuit; tamen [24] si socii quondam divisioni consensum dederint; quod quisque eorum secundum placita possidet, pro parte socii dominium nactus est. PP. 16. Kal. Dec. ALEXAND. A. III. & DIONE CONSS. 230.

De divisione per fraudem, vel dolum, vel perperam facta.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Aureliæ Septimiæ [25].

MAjoribus [26] etiam, per fraudem vel dolum vel perperam [27] sine [28] judicio factis divisionibus, solet subveniri [29]: quia in [30] bonæ fidei judiciis [31], quod inæqualiter [32] factum esse constiterit, in melius reformabitur. PP. 16. Kal. Jul. ipsis AA. [& CONSTANT. III.] CONSS. 293.

De re empta ex pecunia communi.

4. Iidem AA. & CC. ad Maximianum.

SI patruus tuus ex [33] communibus [34] bonis res comparavit, sibi [35] negotium gerens [36], non [37] omnium bonorum socius constitutus, pro competentium portionum modo indemnitati tuæ consuli oportet: & ideo rem emptam communicare [38] eum contra juris formam postulas. PP. 16. Kal. Nov. ipsis IV. & III. AA. CONSS. 290.

De instrumentis communibus.

5. Iidem AA. & CC. Frontino & Gafirioni.

DE instrumentis quæ communia fratrem vestrum tenere proponitis, Rector provinciæ aditus, apud [39] quem hæc collocari debeant, existimabit. PP. 6. Idibus Febr. *Sirmii*, AA. CONSS. 293.

De conditione jurisjurandi.

6. Iidem AA. & CC. Thesidianæ, & aliis.

SI cum patruo vestro hac conditione divisionem fecistis, ut *se nullum dolum malum adhibuisse* juraret [40], nec fidem placitis exhibuit: quominus res indivisas requiratis, eorum placitum, quæ in divisionem venerunt, nihil vobis nocere potest. Dat. 5. Kal. April. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

De evictione.

7. Iidem AA. & CC. Severiano & Flaviano.

SI fratres vestri pro indiviso commune prædium citra [41] vestram voluntatem obligaverunt; & hoc ad vos secundum pactum divisionis, nulla pignoris facta mentione, pervenit: evictis partibus, quæ ante divisionem sociorum fuerunt, in quibus obligatio tantum constitit; ex stipulatu, si intercessit: alioquin, quanti interest, præscriptis verbis contra fratres agere potestis: nam si fundi, scientes obligationem, dominium suscepistis: tantum evictionis [42] promissionem solennitate verborum, vel [43] pacto promissam probantes, eos conveniendi facultatem habebitis. Dat. 2. Non. Decembr. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

De possessione relicta, vel translata.

8. Iidem AA. & CC. Nicomacho & aliis.

SI inter vos majores annis viginti quinque rerum communium divisio, relicta [44], vel translata possessione, finem accepit, instaurari mutuo bona fide terminata consensu minime possunt. Dat. Non. Decemb. CC. CONSS. 294.

Si corpora maneant communia, vel non.

9. Iidem AA. & CC. Demetriano.

FAmiliæ ercifcundæ, vel communi dividundo judicio ita [45] demum, si corpora maneant communia, agi potest. Dat. 6. Id. Dec. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 294.

Si in testamento omnia esse divisa scriptum sit.

10. Iidem AA. & CC. Gallicano.

SCriptura testamenti [46], qua [47] specialiter omnia divisa continentur; quominus res, quarum [48] testator non fecit mentionem, heredes inquirere possint, nihil impedit. Sine die & consule.

De familiis non separandis.

11. Imp. CONSTANTINUS A. Cærulo Rationali trium provinciarum.

POssessionum [49] divisiones ita fieri oportet, ut integra apud successorem unumquemque servorum, vel colonorum adscriptitiæ conditionis, seu inquilinorum proximorum agnatio, vel adfinitas permaneat. Quis enim ferat liberos [50] a parentibus, a fratribus fratres, a viris conjuges segregari? [Igitur] si qui [sic sociata] in jus diversum mancipia [vel colonos] diffraxerint, in unum eadem redigere cogantur. Dat. 3. Kalend. Maji, PROCULO [51] & PAULINO CONSS. 334.

De dote, & donatione propter nuptias.

12. Imp. JUSTINIANUS A. ad Senatum.

ILlud æquitatis fovere rationibus, bene nobis apparuit: Si quis etenim pro filio suo ante nuptias donationem conscripserit, vel dederit, vel pro filia sua dotem, & hoc quod dedit, iterum ad eum revertatur,

1 Judex delegatus ad res communes dividendas, de rebus aliis, *ut hic*: & perfonis non cognoscit. adde *l.* 31. *in fin. ff. de usu & usufr. legat.* 2 *l.* 1. *l.* 2. *supr. h. t.* 3 Quot socii, tot libellis, opus est. 4 Vid. quæ scripti ad *l.* 1. *supr. h. t.* & huc refer quæ ex Græcis adscripsi. 5 *l.* 7. §. 10. *ff. de fundo dotali. fundum regund. l.* 3. *ff. de res. vind. l.* 6. *ff. commundiv. serv. l.* 13. §. 17. *ff. de act. empt. l.* 64. §. 4. *ff. de evict. l.* 31. *ff. de usu & usufr. leg. l.* 29. *ff. de adquir. rer. dom.* §. *ult. Inst. de offic. jud.* 6 Æstimationis præcipuo vicem rei fustinet, semque emptionis. 7 *l. fupr. h. t.* 8 Minus enim favendum extraneo, quam propinquo: facit *l.* 19. *in princ. ff. de teftam. tut.* 9 *l.* 22. §. 1. *l.* 55. *ff. famil. ercifcund.* 10 *l.* 21. *fupr. de pact.* 11 Hinc colligunt glossographi ex diuturna possessione præsumi divisionem factam; quæ & communis opinio. Rip. *ad c. fupr. n.* 2. *de reftitut. fpoliat.* Felin. *ad cap. ficut. extr. de fent. & re judic.* vide tamen Prætt. Papiens. *in for. libell. pro haered. vel ex fingul. dicend. in gloff. communiter. verf. fed pro declaratione practicorum.* 12 Jason. *ad l.* 1. §. *qui admitt.* Alexand. *conf.* 92. *vol.* 2. Decium *conf.* 79. rurius Jasonem *ad l. feiendum. n.* 18. *ff. de verb. obligat.* Innocent. *ad cap. cum ecclesia. de causa poffeff. & propr.* Mart. *fingul.* 192. 323. & 336. Mod. 13 Diremptam. Hal. quamvis non probat Cujac. 15. *obferv.* 35. 14 Reftitutio intra certa tantum tempora conceditur. vid. *fupr. de temp. in integr.* 14 Vid. *l. fupr. fi adverf. tranfact.* 15 *l.* 3. *fupr. de in integr. reft.* 16 In Galliis reftitutiones non a judicibus, fed a Principe conceduntur: de quo alias dixi. 17 *l.* 3. *fupr. h. t.* 18 In actione communi dividundo fumptuum & fructuum habetur ratio. *l.* 3. *l.* 11. *l.* 14. §. 1. *ff. h. t.* 19 *l.* 23. *ff. de reg. jur.* 20 Æquitas inter fratres fervanda. *l.* 17. *l. de collat. l.* 6. §. 2. *de bon. quæ liberis.* ut & in judiciis inter adorem & reum. *l.* 3 *ex perfona. l. fupr. fi adverf. tranfact.* inter maritum & uxorem. *l. non tantum.* 20. *ff. de rei judic.* 21 *l.* 1. *ff. famil. ercifc. l.* 26. §. 4. *ff. de cond. indeb. l.* 1. *l.* 3. *l.* 70. *ff. pro focio.* adde quæ notavi ad *l.* 69. *l.* 156. *ff. de reg. jur.* vid. Roland. a Valle *t. conf.* 80. & *conf.* 84. *num.* 1. vid. *Novell. Leon.* 102. 22 Extende ut extendit & amplist Hippol. *fing.* 9. & limita non procedere in feudis: Nam non potest unus fuius provocare ad divisionem, si fuus ultra decessit, nisi alis consentiant. Jason. *in l. si non fortem. §. si centum. ff. de condict. indeb.* Mod.

23 Divisio quasi emptio, *ut hic. l.* 20. §. 3. *ff. famil. ercisc.* 24 Arbitri illegitimi divisio ratihabitione confirmari potest. An idem in sententia & processu nullo? Warmiler. ita probat *t. pratt.* 12. *c.* 6. 25 *Al.* Severæ: *ad in fragmenta C. Theod.* 26 Lex hæc fumpta *ex lib.* 3. *C. Gregorian.* uti conftat ex veteris cujusdam consultationis fragmento, quæ una cum Cod. Theodosiano hodie impressa, exstat quoque in incertis legibus C. Gregor. plenior. *Goth.* Ex hac lege vult Everhard. *loco* 79. *n.* 78. *l.* 2. *C. de refcind. vend.* extendi ad omnes contractus. Externum novum hujus leg. intellectum vid. apud Joan. Dekher. *lib.* 2. *differt.* 2. *num.* 42. Anf. 27 Major etiam reftitutitur adversus inæqualem divisionem. vid. Papon. 2. *Notar.* 9. *cap. Der reftitutione contra privilèges, fol.* 664. 28 Non dabitur igitur reftitutio adversus divisionem in judicio fa-

cam. Cæterum, hæc verba *fine judicio*, non sunt in C. Gregoriano: ut a Triboniano censeamus addita, sed & *fine judicio*, idem videri, quod fine consilio. 29 Adi Joan. Plot. *ad l. fi quando. 3. unde vi. n.* 321. & *feq.* Baldum *hic.* Jason. *ad l.* 1. *ff. fi cert. petat. ad. n.* 399. Quidonem Pap. *quæft.* 289. Cottam *in memor. in verb. fortis.* Modern. Anco. *in tract. de mercat. in tit. de ipoft. 4. part. verf. quare igitur. n.* 8. Mod. 30 *l.* 3. *ex quibus cauffa major. t. 6. in fin. ff. de jure dot.* vid. Cujac. 13. *obf.* 24. 31 Ut eft locatio. *l.* 14. §. *de oper. & ventitio. l.* 2. §. *de refcind. venditt.* 32 Id eft, ultra dimidiam. Cur ita? divisio vicem emptionis fustinet. *l. fupr. h. t.* In emptione rescissio non datur, nisi de deceptione ultra dimidium justi pretii conftiterit. *l.* 2. *ff. de refcind. venditt.* hoc ita quoque fentit Accurtius, quod Gallice Curiis non probatur. Datur enim reftitutio deceptis, vel ad quodcumque pretii. Papon. *d. loco.* Imbert. *in Enchirid. in verbo, Deteifio.* & ita fervatur in Gallia. 33 Vid. J. *fi quis alteri vel fibi.* Melia. *de ufur. q.* 382. *n.* 228. 34 *l.* 3. *ff. fi quis alteri vel fibi.* 35 Id eft, ibi nomine, non communi: extra causam societatis & communionis. vid. Ferrar. *in forma libelli in caufa venditionis.* 37. *in verbo Venditâit.* 3. *in fin.* 36 Vide Andr. de Beffet *in repetit. ad l.* 1. *num.* 238. 37 *de latrocinali. eccleſ.* Decium *conſil.* 245. *num.* 3. *ad finem.* Joan. Baptift. Ferretum *conſil.* 166. Mod. 38 Socius omnium bonorum quod acquirit, communicare cogitur. vid. quæ notavi ad *l.* 81. *ff. pro ſocio.* 38 Imo communicat. *l.* 72. *ff. pro ſocio.* 39 Apud quem inftrumenta effe oportet, vid. quæ ſcripſi *ad l.* 5. *ff. famil. erciſc.* 40 Perjurus & fraudator divisione, quantumvis juramento confirmata, non juvantur. Idcoque ad res nondum cum ea divisas, agi potest. 41 Vid. *l. un. infr. fi commun. res pign. l.* 3. *in fin. ff. qui potior.* 42 *l.* 27. *ff. de evict.* 43 Pacta non fiunt solennibus verbis. 44 Vid. *l.* 15. §. *famil. erciſc. l.* 45. *ff. de pact.* 45 Ubi non eſt communio, ibi nec cadit divisio. *in fin. l.* 1. *ff. comm. divid.* 46 Scriptura testamenti non probat adversus tertium. vid. quæ notavi *ad l.* 1. *fupr. fam. erciſc. ad l.* 1. *infr. arbitr. tut.* Nihil officit veritati, quod defunctus modum patrimonii sui declaravit. vid. *Nov.* 48. *de ea, quæ mariti juravit quartam habere in bonis.* 47 Id eſt, quæ continet omnia divisa esse: hoc sensu, scriptura testamenti, quæ continet, quod omnia divisa sint, nihil impedit quominus non divisarum in testamento rerum divisio fiat. *Synopſ. Baſil.* 11. *tit.* 1. *ex lib.* 12. *tit.* 3. *cap.* 10. 48 Id eſt, quas non divisit unus ex sociis, communia judex æstimare debet. *Synopſ. Baſil.* 12. *tit.* 3. *cap.* 5. 49 *l. un. C. Theod. comm. divid.* 50 Vid. quæ notavi *ad l.* 41. §. 1. §. 2. *ff. de legat.* 3. *l.* 6. *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pignor. & hypoth.* Matrem & fratres in amore pares esse hinc nonnihil colligere possent: fed ordo litteræ demonstrat, matrem in amore primum esse: deproinde pupillos apud matrem fuam potius quam apud eorum fratres adultos alendos esse hinc colligit Menochius *l.* 2. *de arbitrariis, caſu* 168. *num.* 8. 51 Publio Optato.

vel

vel stipulatione [1], vel lege [2] hoc faciente: vel [& fi] alio dotem, vel ante nuptias donationem dante, stipulationis paternæ tenor [3], vel forte legis hoc induxerit: ille autem testamento conditio, vel filios suos, vel extraneos scripserit heredes, & nihil de hujusmodi rebus, quæ ad eum reverſæ sunt, vel pervenerunt, dispoſuerit, inveniantur autem alii liberi ejus res a paterna subſtantia lucrati, vel per ante nuptias donationem, vel dotes, vel militiæ causa, quas (utpote testamento [4] exsitente) non coguntur conferre: tunc filius vel filia easdem res, quæ ad patrem reverſæ sunt, vel pervenerunt, habeant præcipuas, ad ſimile tamen lucrum computandas, ut in præſenti caſu tantum [5] habeat ipſe vel ipſa, quantum ejus fratres a patre sunt conſecuti, ſecundum eos modos, quos ſupra diximus, & quos conferre propter teſtamentum non coarctantur. Sin autem nihil tale penitus in fratres eorum a patre collatum eſt, neque ipſos ſibi præcipue hanc partem vindicare, ſed quaſi paternæ facta subſtantiæ [6] ſit, inter omnes ſecundum inſtitutionis tenorem dividi: Et hæc quidem, ſi inter fratres patris elogium compoſitum ſit. [7] Sin autem extranei [7] ſint ſcripti heredes, & nihil in teſtamento ſuo, neque in hac parte teſtator dixerit: tunc omnimodo præcipuum habeat filius vel filia, quod ad patrem revertitur, vel pervenit. Si tamen, minus in fratres collatum eſt, amplius autem ex hujusmodi cauſa ad patrem pervenit: illo, quod ad ſimilem [8] quantitatem concurrit, excepto, cætera quaſi paternæ subſtantiæ facta ſecundum modum inſtitutionum dividantur. Illo procul dubio obſervando, quod ſi minus ſit id, quod pater ex hujusmodi cauſa habuit, ea quantitate, quæ in fratres collata eſt, tota [9] hujusmodi portio ad eas perſonas perveniat, quarum occaſione res ad patrem revertitur. Ea igitur, quæ in paterna perſona diximus, obtinere volumus etiam in avo, & proavo paterno vel materno, & in matre & in avia, & proavia paterna vel materna. Dat. 11. Kal. Aug. *Conſtantinop.* LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XXXIX.

FINIUM [10] REGUNDORUM [11].

De venditione.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Nicephoro.

REgionem certam fundi [12], propriis finibus ejus mutatis [13], dominus ejus diſtrahere ac reſiduum retinere non prohibetur. Nec amplius emptor, quam quod ratione [14] ſecundum venditionis fidem ad ſe pervenit, vindicare poteſt prætextu terminorum temporis antecedentis [15] venditionem. Dat. Id. Decemb. *Nicomediæ*, AA. CONSS. 293.

De ſucceſſionum varietate, & vicinorum novo conſenſu.

2. Iidem AA. & CC. Tatiano.

SUccessionum [16] varietas, & vicinorum novi [17] consensus, additis vel detractis agris alterutro, determinationis veteris monumenta saepe [18] permutant. Dat. 9. Kal. Jan. *Nicomediæ*, AA. CONSS. 293.

De proprietate & poſſeſſione. De agrimenſore adhibendo.

3. Imp. CONSTANTIN. A. ad Tertullianum [19] V. P. Comitem diœceſeos Aſianæ.

SI [20] quis ſuper ſui juris locis prior [de finibus] detulerit querimoniam, quæ proprietatis [21] controverſiæ cohæret: prius [22] poſſeſſionis [23] quæſtio finiatur, & tunc [24] agrimenſor ire præcipiatur ad locos [25]; ut patefacta veritate hujusmodi litigium terminetur. Quod ſi altera pars, ne hujusmodi quæſtio terminetur, ſe ſubtraxerit, nihilominus agrimenſor [26] in ipſis locis juſſione Rectoris provinciæ una cum obſervante [27] parte hoc ipſum faciens [28] perveniet.

1 Id evenit, quoties pater filiam emancipatam elocat. 2 Id accidit, quando filia eſt in poteſtate, qua de re dicam plenius ad *l.* 4. §. *ſolutomatrimo.* 3 Vid. *l.* 34. *ff. de reg. jur.* 4 Hoc hodie mutatum *Nov.* 18. *c.* 6. 5 Partem dotis a te acceptæ, & ad patrem reverſæ nobiscum divide. *Actio*: An ea petitione adſtinente, aut vehemus vi eſſim dotes aut donationes propter nuptias conferre. *Exceptio*: Parens nobis eas præcipuas teſtamento dedit. vel ſic, Nulla nobis neque dos data, neque donatio propter nuptias a patre facta. *Replicatio*: Quid hic ſtatui oportet? Dos, de qua hic agitur, hiſce caſibus inter liberos æqualiter dividenda. *verſ. Sin autem. in. divide. J. ob. t.* Quia ſi caſus ſuperiores deficiunt? Vidua dotem percipiet, *ut hic.* Quid ſi major vel forte minor ſit fratrum cohæredum dote, vel donatione propter nuptias? ſi minor, ferat id patienter. *verſ. Illo præcidendo. ibi, quod ſi minus. J. h. t.* Si major, quanta dos eſt, aut donatio propter nuptias cohæredum, tantam quantitatem ex ipſa dote, de qua hic agitur, percipiat. Superſtitum vero æqualiter inter eam ejusque cohæreses dividetur, pro modo inſtitutionum. *verſ. Si tamen minus. ibi, Amplius autem &c. J. h. t.* 6 Dos profectitia ad patrem reverſa paternæ ſit ſubſtantiæ (hic idem in dote profectitia reverentiæ ad matrem, ad avum, proavum paternum vel maternum. *in fin. J. h. t.*) ideoque dos hujusmodi, vel ab inteſtato, vel teſtamento acquirenti liberis inſtituta, inter eos dividitur. 7 Extraneos heres inſtitutus, agere volens judicio familiæ erciſcundæ adversus filium & reliquos cohæredem, dotem ad defunctum revertam dividi petit: eſſe audiendus? non eſt, cum ea ſit filiæ defuncti. 8 Ei ſcil. quam habent reliqui cohæredes. 9 Puto legendum, *ſola*: idque hypotheſis a me ſuperius allata evidenter innuit.

10 § 20. *Inſt. de act.* 8. 6. *Inſt. de off. jud.* 11. *L. IO. D.* 1. 2. *C. Th.* 26. Paul. 1. *ſent.* 16. adde 8. *Eclog.* 9 1. Harmen 3. *περὶ ὁρων.* Oldend. *cloſſ.* 4. *act.* 14. 11 Dicitur etiam vice ercifcundæ ab Apulejo. 12 Fundi propriι. Cujac. 13. *obſ.* 33. 13 Arbitrio venditoris & poſſeſſoris fines poſſunt permutari. *l.* 2. *J. h. t. l.* 11. *ff. h. t.* 8. *Eclog.* 9. *c.* 1. *in fin. ff. de leg.* 1. *l.* 86. §. 1. *in fin. ff. de leg.* 2. facit *l. uli. in fin. ff. de temporib. & reparat. l.* 33. *ff. de pact. l.* 23. 27. *ff. de regulis.* 14 Traditur. Cujac. *tract. arg. l.* 3. §. 2. *ff. de act. empt.* 15 Statur antiquis terminis, niſi noſcitur probantur: probantur autem, ſi alii in vendit one deſignati fuerint. 16 *l.* 1. *ff. h. t.* Harm. *d. loco.* 17 Novus conſenſus novos fines poteſt inducere. *l.* 12. *in fin. ff. h. t.* 18 Mutatio finium, ſeu terminorum non præjudicat. vide Alciat. 2. *præſumpt.* 3 Menoch. 6. *præſumpt.* 43. & *l.* 11. *in fin. ff. finium regund.* 19 Hæc integra conſtitutio Julii Frontini libris de limitibus agrorum reperitur inſerta: hic tamen nonnihil a Justiniano interpolata eſt. 20 Si quis ſuper invaſis fui juris locis &c. *l. t. C. Theod.* 21 Vid. Goth. Explic. novem hujus legis vid. apud Joan. Zanger. *de except. cap.* 1. num 30. Anſ. 21 In cauſa finali de proprietate contenditur. Apul. 6. *Metam. l.* 1. *J. de appell.* 22 Nunquam de proprietate quæſtio eſt, aut finibus, quin etiam de poſſeſſione queritur. *l.* 13. *ff. de rei vind.* Cauſa finium vindicationi cohæret. Cujac. *notat* 5. *obſ.* 21. tres arbitros ſumi ſolitos in hac quæſtione ex legibus 12. tabularum. 23 Hoc innuit, de agrimenſorum diſciplinam non pertinere quæſtionem poſſeſſionis, ſed finium. vide Cujac. 10. *obſ.* 2. Plaut. *prolog. Aſinaſ.* Eius nunc regiones, limites, confinia decerminabo. Si rei ego ſum factus finitor. Aſtronomi & muſici diſcuntur ad ſcientiam ſolam. Agrimenſorum vero & finium his ora committitur, ut contentionum proinde arbitrium adſciatur. Judex eſt artis ſuæ: Forum ipſius, ager teſteri ſunt. More vatinii ſtuminis, aliis ſpatium tollit, aliis rura concedit. Caſſiod. 3. *Variar.* 52. 24 *l.* 8. *in fin. D. h. t.* Cujac. 19. *obſ.* 16. 25 Solus, una parte lætante. *μονοπόλος. l.* 13. §. 3. *ff. de judic.* 26 Pars obſervans hic, eſt pars præſens ſeu ſi ligitator qui præſens eſt, cujus adverſarius eſt abſens. 27 Plenior exſtat *in d. l.* 1. *C. Theod. h. t.* 28 *l.* 1. *C. Th. h. t.* vide *l.* 7. *l.* 8. *ff. de pignor. & hypoth.* Matrem & fratres in amore pares eſſe hinc nonnihil colligere poſſent: fed ordo litteræ demonſtrat, matrem in amore primum eſſe: proinde pupillos apud matrem ſuam potius quam apud eorum fratres adultos alendos eſſe hinc colligit Menochius *l.* 2. *de arbitrariis, caſu* 168. *num.* 8. 29 *l.* 12. §. *De his quæ met. cauſ.* Anſ. 30 *l.* 8. *D. h. t.*

31 Tantum ſpatii. *Interpres d. l.* 1. §. 8. *Eclog.* 9. *c.* 4. 8. 6. Harmenop. *c.* 7. *περὶ των ὁρων μετατιθένων.* 32 His interpolata lex *C. Theod. h. t.* Quonam eſſet hæc quinque